

DEKRET ZA OBNOVU CRKVE U GORICI KOD LIVNA IZ 1853. GODINE I PISMO ZAHVALE SULTANU OD STRANE TRI GVARDIJANA SAMOSTANA U BOSNI

Mustafa Berhamović

Apstrakt

Izvorna građa iz 1853. godine, sačuvana u obliku dvaju dragocjenih historijskih dokumenata, rasvjetljava složenu dinamiku procesa dobivanja dozvola za izgradnju crkava u Bosni pod osmanskim vlašću. Ovi dokumenti ne samo da pružaju uvid u zamršene administrativne procedure, već i otkrivaju odnose između lokalnih vlasti, vjerskih zajednica i središnje osmanske administracije. Prvi dokument, koji nam je ustupila uprava Franjevačkog muzeja i galerije Gorica-Livno, predstavlja bujuruldiju, odnosno dekret bosanskog valije Huršid-paše. Bujuruldija, izdana 28. februara 1853. godine, služila je kao privremeno odobrenje za izgradnju crkve, naglašavajući potrebu za službenim fermanom, carskim dekretom sultana. Drugi dokument, pismo koje je autor ovog rada otkrio tokom posjete Državnom arhivu u Ankari 7. oktobra 2022. godine, bio je izložen u muzejskoj postavci spomenutog arhiva. Dokument od 20. maja 1853. godine, u formi pisma, svjedoči o zahvalnosti gvardijana franjevačkih samostana u Fojnici, Kreševu i Kraljevoj Sutjesci, upućenoj sultanu Abdul Medžidu, za izdavanje carskih fermana, kojima su odobrene gradnje crkava.

Ključne riječi: Fojnica, Kreševo, Kraljeva Sutjeska, Huršid paša, Abdul Medžid, sultan, Gorica, Livno, crkva, gvardijan, ferman, bujuruldija.

Uvod

Fatih Sultan Mehmet izdao je nakon osvajanja Bosne 1463. godine ahdnamu/dekret kojom se dozvoljava slobodno prakticiranje vjere¹ i čija je zajednica prihvaćena kao zvanični predstavnik katoličkog kršćanstva u Bosni. Prava koja je pravoslavno stanovništvo dobilo sa osvajanjem Istanbula,² ovim su dekretom također data i bosanskim katoličkim svećenicima, osiguravajući im da ostanu i slobodno žive u Bosni. Prema informacijama dobijenim iz različitih izvora, godine 1385. postojala su četiri franjevačka samostana: u Visokom, Lašvi, Sutjesci i Olovu.³ Prije 1463. godine bilo je 35 franjevačkih samostana u Bosni i 4 u Hercegovini. Prema tvrdnji lista *Narodne novine* iz Zagreba 1853. godine, u vrijeme osvajanja u Bosni su postojale 33 crkve, ali je taj broj 1853. godine pao na pet.⁴ U općem smislu, postojala su šerijatska pravila koja su zabranjivala zimijama da grade nove i da postojeće crkve ne smiju popravljati bez dozvola⁵.

Međutim, dok su svi sultani općenito dozvoljavali popravke crkava, bilo je mnogo i onih koji su dozvoljavali izgradnju novih crkava. U prvoj bosanskohercegovačkoj Kanun-nami jasno se vidi da je država željela držati pod kontrolom gradnju i da nije bila zainteresovana za gradnju novih crkava, posebno u krajevima gdje nije bilo kršćanskog stanovništva nakon osvajanja.⁶ Katolici su Ahdnamu koristili kao pravni osnov za sve svoje vjerske aktivnosti. Također, ista je korištena i u zahtjevima za izdavanje dozvola u 19. stoljeću, kada je istaknuto da je katolicima ispunjenje vjerskih dužnosti zajamčeno Ahdnamom koju im je dao Fatih, kao i da imaju pravo popravljati i graditi nove crkve.⁷

Dozvole za obnovu i gradnju novih crkava nakon Tanzimata

Osmansko carstvo je imalo kosmopolitsku društvenu strukturu u kojoj su mnoge nacije živjele pod istim krovom. U ovom multinacionalnom carstvu, svi odnosi su bili zasnovani na prethodno usvojenim standardima.

¹ Kursar, Vjeran Franjević i katoličanstvo u Osmanskoj Bosni i Turskoj Hrvatskoj u predmodernom dobu (15-18. stoljeće), Zagreb: Matica hrvatska, (2015).

² Halil İnalcık, "The Status of the Greek Orthodox Patriarch under the Ottomans", *Essays in Ottoman History*, İstanbul (1998), 195-214;

³ Frazee, Charles A, *Catholics and sultans: The church and the Ottoman Empire, 1453-1923*; London: New York : Cambridge University Press, (1983), 34.

⁴ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 4689.8; İ.H.4689.10.

⁵ Ibn'ul-Humam, Kemaluddin (1970) *Šerh Feth'l-Kadir*, Kairo: Masfa El-Babi El-Halebi, 6/58.

⁶ Durđev, Filipović i dr. *Kanuni i Kanun-name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak*, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1957, 31.

⁷ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 4689.13.

Do 20. vijeka počeli su se javljati problemi u pravosudnom mehanizmu i državnoj vlasti. Regije koje su se najviše žalile na ovakvu situaciju su, naravno, bile mjesta u kojima su različite etničke grupe bile isprepletene. Balkan, koji je ostao veoma turbulentno područje sve do raspada Osmanskog carstva, prednjačio je u tome. Na Balkanu su se glavne pritužbe odnosile na poreze koji se ne mogu pravično naplatiti i na nemogućnost slobodnog obavljanja vjerskih aktivnosti.⁸ Česte unutrašnje pobune i sukobi otvarali su prostor stranim silama za intervencionizam, kao i druge oblike involviranja u društvene prilike balkanskih zemalja. Najvažnije oruđe korišteno u ovim intervencijama bile su tvrdnje da su nemuslimanske zajednice ugnjetavane ili spriječene u izvršenju svojih vjerskih dužnosti.

Od uvođenja Tanzimatata 1839. godine nemuslimanski podanici su počeli sve glasnije da zahtijevaju i postavljaju određene uslove državi. Njihovi primarni zahtjevi bili su obnavljanje crkvenih objekata i sticanje dozvola za gradnja novih crkava i škola, što se naročito intenziviralo nakon bosanske pobune 1849. godine, kada muslimanski age i begovi gube uticaj na podanike.⁹ Prema tome, glavne promjene vezane za tradicionalni stav o izgradnji i popravci crkava započele su sa Tanzimatima. Podanici i njihove vjerske vođe konstatovali su da se situacija s Tanzimatima promijenila, da država umjereno pristupa zahtjevima podanika, te da je stoga narod ushićen.¹⁰

Omer-paša Latas, koji je ugušio bosansku pobunu koja se dogodila između 1849. i 1851. godine, upozorio je državu da obrati pažnju na ovo pitanje. Bio je nezadovoljan nastalim stanjem i molio je vlast da bude oprezna u pogledu izdavanja dozvola za izgradnju novih crkava. Prema njegovoj procjeni, u slučaju blagonaklonosti Istanbula u pitanjima izdavanja dozvola, državna bi administracija bila preplavljena velikim brojem zahtjeva.¹¹ U tom smislu, u katoličkom arzuhalu spominje se "da su prethodno fratri ovoga mileta od trojice vezira i Omer-paše radi obavljanja vjerskih obreda tražili su da se sagrađe dvije nove crkve i šest kapela proširi, ali dozvole nisu date."¹²

⁸ Cornell H. Fleischer, Historian Mustafa Âli, An Ottoman Intellectual and Bureaucrat, Prijevod na turski: Ayla Ortaç, İstanbul, 1996, 301-304.

⁹ Zafer Gölen, Bosna Hersek'te Tanzimat'ın Uygulanması, (Doktorska teza), Samsun 1996, 106-163.

¹⁰ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H.4689.6.

¹¹ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 3989.2.

¹² T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H.R. 96.4689.8.1

Prvi korak u popravci i izgradnji crkve je traženje dozvole od države. Kako je davanje ovakvih dozvola bilo izvan ovlasti državnih službenika u Bosni,¹³ peticije za dobijanje dozvole slane su vrhovnoj instanci, ili preko bosanskog guvernera ili direktno uz potpis najmjerodavnijeg vjerskog autoriteta u tom regionu. U peticijama koje su upućene sultanskoj instanci detaljno je objašnjeno kakve aktivnosti će se sprovoditi u vezi sa crkvom i zašto je to neophodno. U ovim molbama je jasno bilo navedeno gdje će se crkva graditi, kakve će zgrade biti oko nje, koje je to mjesto, koliko će vrata i prozora imati, te koliko će biti široka i visoka. Dok je država generalno odobravalala tehničke zahtjeve u primljenim peticijama, također je vodila računa da se ne dozvoli bavljenje građevinskim aktivnostima izvan odobrenih okvira. Ukoliko bi dozvoljene granice bile prekoračene, takva situacija bi izazvala reakciju muslimanskog življa i nastajale bi neugodne i neželjene situacije među podanicima države.¹⁴

Dozvola za gradnju crkve u Gorici

U Osmanskom arhivu sačuvane su molbe, izvještaji i dozvole za obnovu šest i gradnju tri nove katoličke crkve u Bosni iz 1853. godine, i to: Kreševu, Dolcu, Gučoj Gori, Livnu, Vidošima, Sutjesci, Varešu, Zoviku i Plehanu.¹⁵

Inženjer Ešref efendija je na zahtjev valije Bosanskog ejaleta Huršid-paše i rumelijskog inspektora Kamil-paše dostavio detaljan izvještaj o stanju postojećih i potrebi gradnje novih crkava. Nakon završetka svih procedura izdati su visoki fermani za devet katoličkih i dvije pravoslavne crkve. Jedini, za sada poznati sačuvani dekret, jeste bujuruldija bosanskog valije Huršid-paše kao privremeno odobrenje dato do izdavanja zvaničnog fermama. Ovaj dokument je deponovan u arhivu samostana Gorica kod Livna. Njegov sadržaj u transkripciji i prijevodu na bosanski jezik glasi:

Mehmed Hurşîd (mührü)

Emîrû'l-ümerâ-yı sa'd-ihtivâ-yı Travnik sancağı kâimmakâmı 'izzetlü El-Hâc Ali Paşa dâme ikbâlühü ve kâidvetü'l-emâcid ve'l-ekârim İhlivne kazâsı müdîri fütüvvetlü Râşid Paşa zîde kadruhü ve şerîf-şi'âr-ı kazâ-ı mezkûr mürüvvetlü Efendi zîde 'ilmühü ve a'zâ-yı Meclisi zidet mekâdirühüm inhâ olunur ki

Teba'a-ı Saltanat-ı Seniyye'den Bosna Eyâletinde mütemekkin bulunan Katolik milleti'nin Travnik sancağı dâhilinde kâin İhlivne kazâsında Goriçe

¹³ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 3989.20.

¹⁴ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 1237.

¹⁵ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H.R. 96.4689.1.1.

nâm mevki'de bulunan tûlen otuz ve 'arzan on ve kadden beş zirâ' üzerine inşâ olunmuş olan 'atîk kiliselerinin dayyık ve harâb olduğundan bu cihetle derûnunda icrâ-yı âyin etmekde su'ûbet çekmekde bulunduklarından tûlen on dört ve 'arzan on dört ve kadden on zirâ' terfî' ve tevsî'ine beraber icrâ-yı ta'mîrine ruhsat i'tâsı iltimâs kılınmış vukûf-ı teba'a ve zîr-destin her hâlde husûl-ı refâh ve istirahatları nezd-i merâhim-mevfûr-ı cenâb-ı cihândârîde mültezem bulunmuş olduğundan ve bu makûle istid'â vukû'unda ba'de'l-keşf icrâ-yı îcâbına bakılmak dahi Bosna Eyâletiyle Hersek sancağı islâhatı me'mûriyetiyle bundan akdemce medîne-i Saray teşrif buyurmuş olan devletlû müfettiş paşa hazretlerinin me'mûriyet-i 'âlîleri müteferri'âtından idüğünden mezkûr kilisenin keşf ve mu'âyenesi zımında me'mûr ve ta'yîn olan mühendis Eşref Efendi götördüğü harîtaya nazar olundukda mezkûr kilisenin istid'â-ı mezkûr vecihle ma'a ilâve icrâ-yı ta'mîrine ruhsat verilmesinde bir gûne be's ve mahzûr görülmemiş ve bu misillü iltimâsât mahzûrdan sâlim olduğu hâlde inşâsına ruhsat i'tâsı mukaddem ve muahhar şeref-sâdir olan irâde-i seniyye muktezâ-yı celîlinden bulunmuş idüğüne binâen mezkûr kilisenin tûlen kırk dört ve 'arzan yirmi dört ve kadden on beş zirâ' olarak tevsî' ve ta'mîr olunmasına bu kere ruhsat verilmiş olduğu sizine muhâtabûn-ı mûmâ-ileyhimsiz ma'lûmunuz oldukda bu bâbda kimesne tarafından mumâna'at vukû'buldurulmamış ve fakat bundan ziyâde diğer gûne nesne 'ilâve ettirilmemiş husûsuna dikkat-ı lâzime geleceğinden eğer öyle bir şeye muttalî olursanız keyfiyeti doğrudan doğruya tarafımıza iş'âra müsâberet eylemeniz bâbında mezkûr kilisenin icrâ-yı tevsî' ve ta'mîrine dâir bu bâbda şeref-efzâ-yı sahîfe-i sudûr olacak fermân-ı 'âlîşânın şeref-vürûduna değin ruhsatı hâvî dîvân-ı vâlî-i eyâlet-i Bosna ve medîne-i Saray'dan işbu buyuruldu istâr ve imlâ ve kilise-i mezkûr râhibi yedine i'tâ kılınmışdır bi-mennihi Te'âlâ lede'l-husûl gerekdir ki ber-mûceb-i buyuruldu-ı 'âlî olub hilâf-ı hâlden vuku'unda mücânebet eylesin deyü. 19 Ca sene 1269.¹⁶

Prijevod:

Mehmed Huršid (sadržaj pečata)

Zapovjedniku vjernika, srećom ispunjenom i poštovanom travničkom kajmakamu - hadži Ali-paši, uvijek slavan bio;

¹⁶ Dokument sa cjelovitim i potpunim prevodom prvi put se objavljuje u časopisu Specto. Nalazi se u Franjevačkom muzeju i galeriji u Gorici-Livno. Zahvaljujem se dr. Emiru Demiru na transkripciji navedenog dokumenta.

Uzoru uglednih i čestitih, mudiru Livanjskog kadiluka - plemenitom Rašid-begu, neka mu se ugled uveća;

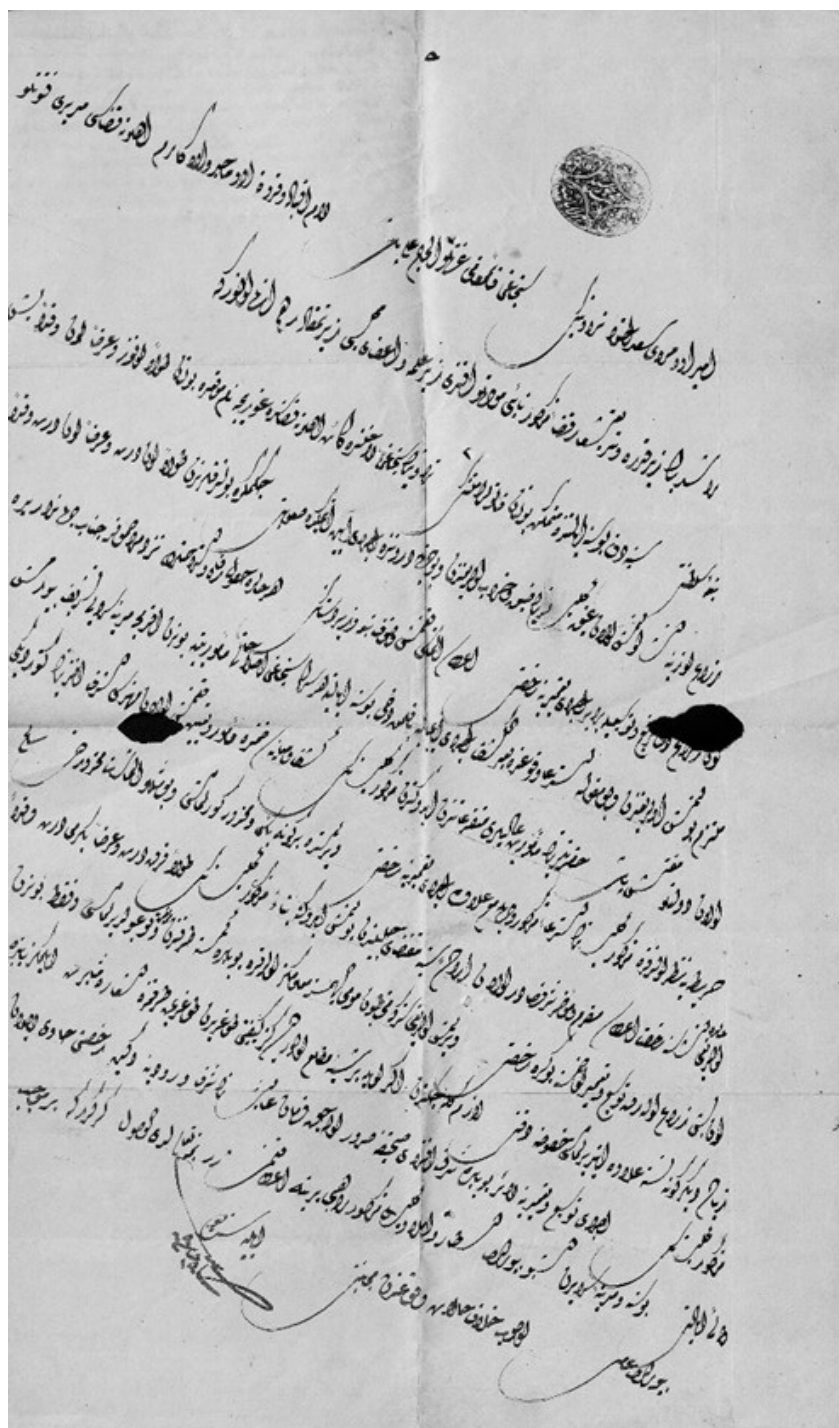
Uzoritom naibu spomenutog kadiluka - hrabrom efendiji, neka mu se znanje uveća;

Članovima Vijeća, neka im se uspjesi umnože;

- dostavlja se sljedeća odluka:

U Bosanskom ejaletu nastanjeni su podanici Osmanske države katoličkog milleta, kao što se u Travničkom sandžaku nalazi Livanjski kadiluk sa mjestom po imenu Gorica. U njemu je prethodno sagrađena stara crkva, čija je dužina 30, širina 10 i visina 5 aršina, a koja je sada tijesna i oronula. Obavljanje obreda u ovoj crkvi je otežano. Dostavljena je molba za njeno proširenje površinom i visinom, i to 14 aršina dužno, 14 širinom i 10 visinom. Aktuelno stanje podanika, kao i kontinuirana empatija prema postizanju blagostanja od strane svemilosnog zaštitnika svijeta i vladara viđeni su obavezujućim. Nakon pokretanja ove vrste molbi i ispitivanja stvarnog stanja, razmatrajući poduzimanje konkretnih koraka, s obzirom da je već za reforme Hercegovačkog sandžaka s Bosanskim vilajetom prethodno službeno postavljen i u Sarajevo upućen uvijek srećni i uvaženi inspektor paša, i ovo pitanje je u nadležnosti njegove službe. Službeno imenovani inženjer Ešref efendija, shodno ispitivanju i terenskom uvidu u spomenutu crkvu, dostavio je skicu, pa je prilikom uvida u nju utvrđeno da, u skladu s molbom, nema nikakve smetnje ili zabrane u vezi izdavanja dozvole za njenu dogradnju. Ovakve vrste molbi u sebi ne nose nikakve zabrane. Sada je izdavanje carskog dekreta sa prethodnim i naknadnim dejstvom visoki prioritet, pa se spomenuta crkva proširuje na 44 aršina dužinom, 25 širinom i 15 visinom. Ovim povodom se dozvola izdaje vama, i ne odnosi se na ostale koji njome nisu naznačeni. Također, niko se pred ovom odlukom ne može ispriječiti, kao što na nju može nešto drugo dodati. U tom smislu, bit će neophodno biti na oprezu, pa ukoliko za nešto takvo saznate, blagovremeno ste nas dužni izvijestiti. Prema tome, sve ovo se odnosi na pokretanje procedura za proširenje i dogradnju spomenute crkve. Do izdavanja zvaničnog visokog fermana, važeće je odobrenje sadržano u instrukciji valije Bosanskog ejaleta iz Sarajeva. Ova bujuruldija je izdiktirana i napisana, a potom monahu spomenute crkve uručena. S dobročinstvom Uzvišenog, nakon njenog dobijanja obavezno je u skladu s njom i postupati, a držati se dalje od situacija u kojima se od nje odstupa. 19. džumadel-ula 1269. H/28. februar 1853.¹⁷

¹⁷ Zahvaljujem se dr. Emiru Demiru na prijevodu navedenog dokumenta sa osmanskog jezika.

Prilog 1: Bujuruldija bosanskog valije Huršid-paše

Zahvala sultanu od strane gvardijana samostana u Fojnici, Kreševu i Sutjesci na izdavanju dozvola za gradnju crkava

Slavodobitno¹⁸ Carsko Veličanstvo! Naš primilostivi Care!

Istina je od Boga u svetih pismih svietu objavljena, da Cari u vladanju svetovanjem jesu Božiji namistnici. Oni bo¹⁹ na carsko prestolje više drugih ljudi od Boga uzdignuti. Pritom vladanja mir i korist vriemenitu svojih podložnikah traže, sabljom pravde zlotvore pedipsaju²⁰ i bogoštovstvo štite, i koliko većom revnostju trude, i znoje se u overšenju svojih dužnostih, toliko većim počitanjem od svih ljudih štovati se imadu. Po razmieri ove Božije istine, smatrajući Vaše Carsko Veličanstvo, mi doli podpisani starišine triuh glavnih samostanah, i zakonoše svega Katoličkog milleta u Bosni očitovidimo, i pred svim svetom javno ispoviedamo: da hrabra dielovanja Vitežitog srca²¹ Vašeg Carskog Veličanstva, nadhode sva slavodobitja ratna i prisvajanja državah i kraljevstvah, koja su učinili vikovičnje uspomene dostojni Cari Vaši Predstupnici, sve mu boje²² svietu poznano, da što god oni u svom Carstvu ostaviše, još slabo, nesložno i neuperno, ono sve Vaše Carsko Veličanstvo svojim visokim i oštroumnim razumom ispravih, ukripih i spojih na viekovitu celokupnost svog Carstva.

Srećno daklen jest Tvoje Carstvo, sretni jesu Tvoji podložnici koji su pod vladom takog Cara! Ti bo²³ neumornim nastojanjem sve u dilj²⁴ tražiš načine, da Tvoje podložnike ne samo na ovome, nego i na drugome svietu sretne učiniš i obogatiš, jer u srce Veličanstva Tvoga jest obilno Bog ulio ovu istinu, da svakog čovjeka umenlog²⁵ jest najveća dužnost Boga štovat, i njemu se klanjat, pored toga ovo čuvstvo Bogoštovanja²⁶ nije ni jednog časa kod Tebe neplodno bilo,²⁷ nego si ukrasio Tvoje slavno Carstvo nebrojenim hramim i

¹⁸ U kontekstu obraćanja vladaru, naglašava se njegova moć i uspjeh.

¹⁹ Bo je arhaičan veznik koji se koristio za naglašavanje ili pojačavanje izjave. U ovom kontekstu, oni bo znači oni.

²⁰ Kažnjavaju.

²¹ Izraz «vitežitog srca» opisuje osobu koja posjeduje hrabrost, odvažnost i plemenitost.

²² Sve mu boje znači sve stvari.

²³ U ovom kontekstu, ti bo znači ti.

²⁴ Dilj je stariji izraz koji znači stalno ili neprestano. Dakle, ova fraza znači da osoba neprestano traži rješenja ili načine za postizanje nečega.

²⁵ Da svakog čovjeka umnog.

²⁶ Ovaj osjećaj pobožnosti.

²⁷ Osim toga, ovaj osjećaj pobožnosti nikada nije bio uzaludan kod tebe.

cerkvami bez razlike jezika i vieroispoviedanja, u kojim svaki narod po svojim običajim i zakonim Bogu se klanja i moli za dugo zdravlje i sretno vladanje svog Čestitog Cara.

Krasno je bilo vidit kad s početkom miseca maja t.g. stiže u Bosnu devet sjajnih fermanah Vašeg Veličanstva, u kojim se dopušta da se načinja devet cerkviha za Katolike najviriije podložnike²⁸ Vašeg Veličanstva. Narod katolički ovo razumivši sa suzami od dragosti obliven, svud po Bosni blagodari Boga, koji mu darova tako milostiva i pravedna Cara. A mi sveštenici katolički udilj²⁹ sjetismo se iz poviestice, da je ovo oni otajstveni miesec majno³⁰ u kome po Božjem htijenju dne 25 upisah svojom rukom Fatih Mehmed Han svoj Hatti Humajun i u njemu sa primlogim povoljama obdarih sve cerkve i osobe katoličke u Bosni sjetismo se i rekosmo: Car Abdul Medžid jest drugi Mehmed Han, jer što ovim katolicim u Bosni pokloni, pak poslim njega u različitim vrimenim i okolostanjim³¹ jest jim oduzeto, to Abdul Medžid povraćati započe.

Iz dosad navedenih istinah, budi uviereno Vaše Carsko Veličanstvo, da mi katolici za najveću sreću deržimo zvati se podložnici Vašeg Veličanstva, niti imamo drugog načina za ukazat našu viernost, harnost i zafalnost prama Vašem Carskom Prestolju, nego samo ovo da smo mi svi pripravnici sva naša, i nas iste žrtvovat u korist Vašeg Veličanstva i čestitog Cara, a opet i od toga jesmo tvrdo uviereni da naš primilostivi Car neće nam i u napridak zanikat one milosti, koje od njegova sjajnog Prestolja iskat budemo, pored toga njeke osnove za nas katolike ovom prigodom pravednomu Huršid Mehmed-paši priobćivamo, da jih on Vašem Carskom pogledu i razsudjenju³² predloži, izjavivši zajedno i naše vruće želje i molbe, da bi spomenute osnove Vaše Milostivo Veličanstvo odobrit doslojalo se. Dobri i pravedni Huršid-paša koji razložite želje i molbe Tvojih podložnikah dragovoljno sluša i svu pomlju³³ ulaže za točno izveršit pridobre odluke Vašeg Veličanstva, pruža nam čversto pouzdanje o dobrom uspehu Vaše Carske naklonitosti na priponizne naše prošnje.

²⁸ Podanike.

²⁹ Odmah.

³⁰ Maj.

³¹ Okolnostima.

³² Rasuđenju.

³³ Pozornost.

Najposle³⁴ po zemlji prosterti³⁵ pred Vašim Carskim Prestoljem molimo, nek se dostoji Vaše Veličanstvo primiti naša užgana³⁶ serdca³⁷ u zalog vjekovite naše zafalnosti i viernosti s kojom se usudjujemo podpisati.

U Bosni dne 20. maja 1853. godine

V. Carskog Veličanstva

Najvierni podložnici i sluge priponizni

Glavnog manastira Fojnice stariješina Guardian

Glavnog manastira Kreševa stariješina Guardian

Glavnog manastira Sutjeske starješina Guardian.“³⁸

³⁴ Konačno.

³⁵ Pasti ničice na zemlju u znak poniznosti.

³⁶ Zapaljena (Ovo je metaforički izraz koji označava iskrene i strastvene osjećaje).

³⁷ Srca.

³⁸ T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA) HR, 99/4860, Faksimil pisma, 20. maj 1853.

Slavodobitno Carsko Veličanstvo!
Naš Primitelji Care!

Iskrena je od Boga u svetih Pismih svietu objavljena, da Cari u Vla-
danju svietovnjem jesu Božji Namistnici; oni
bo na Carsko Prestolje više drugih ljudih od
Boga uzdignuti, Prutom Vladovanja Mir, i korist
Vriementu svojih podložnika brže, sobljem
pravde zločine podupiraju, i Bogoštovstvo štite,
i koliko većom revnostju trude, i svoje se u
overenju svojih dužnosti, toliko većim poči-
tanjem od svih ljudih štuvat se imaju -
B razmiori ove Božje istine, smatrajući Va-
še Carsko Veličanstvo, mi doli podpisu,
ni Stanicejne triuk glavnih samostanah, i
Zakonoše Srega Katoličkog Milleta u Romi
očito vidimo, i pred svim svietom javno ispo-
viedamo: da kmita dielovanje Viležnog Ser-
ca Vašeg Carskog Veličanstva, nadhode sva
Slavodobitja naša, i prisvajanja Deržavah,
i Kraljestvah, kojisu učinili vikovienje uspe-
mene dostojni Cari Vlasti Predstupnici; Sve-
mu bo je svietu poznano, da Stogod Oni u svom
Carstvu ostavise, još slabo, nestožno, i neu-
porno, ono sve Vaše Carsko Veličanstvo svo-
jim visokim, i ostroumnim razumom ispravih,
ukrjepih, i spojih na viekovitu celokupnost
svoj Carstva.

Srećno daklen jest Tvoje Carstvo, srećni
jesu Tvoji podložnici, koji su pod Vlastom
takog Care. Ti bo neumarnim nastojanjem
svrudili bržiš načine, da Tvoje podložnike
ne samo na ovome, nego i na drugome svietu
srećne učiniš, i obogatiš, jer u Serdce Veli-
canstva Tvoega jest obilno Bog ulio ovu isti-
nu, da svakog Čovjeka umerlog jest najveća
dužnost Boga štuvat, i njemu se klanjat,
porad toga ovo čuvstvo Bogoštovja, nije ni

i. HR 99/4860

2 varak (1 shf bog)

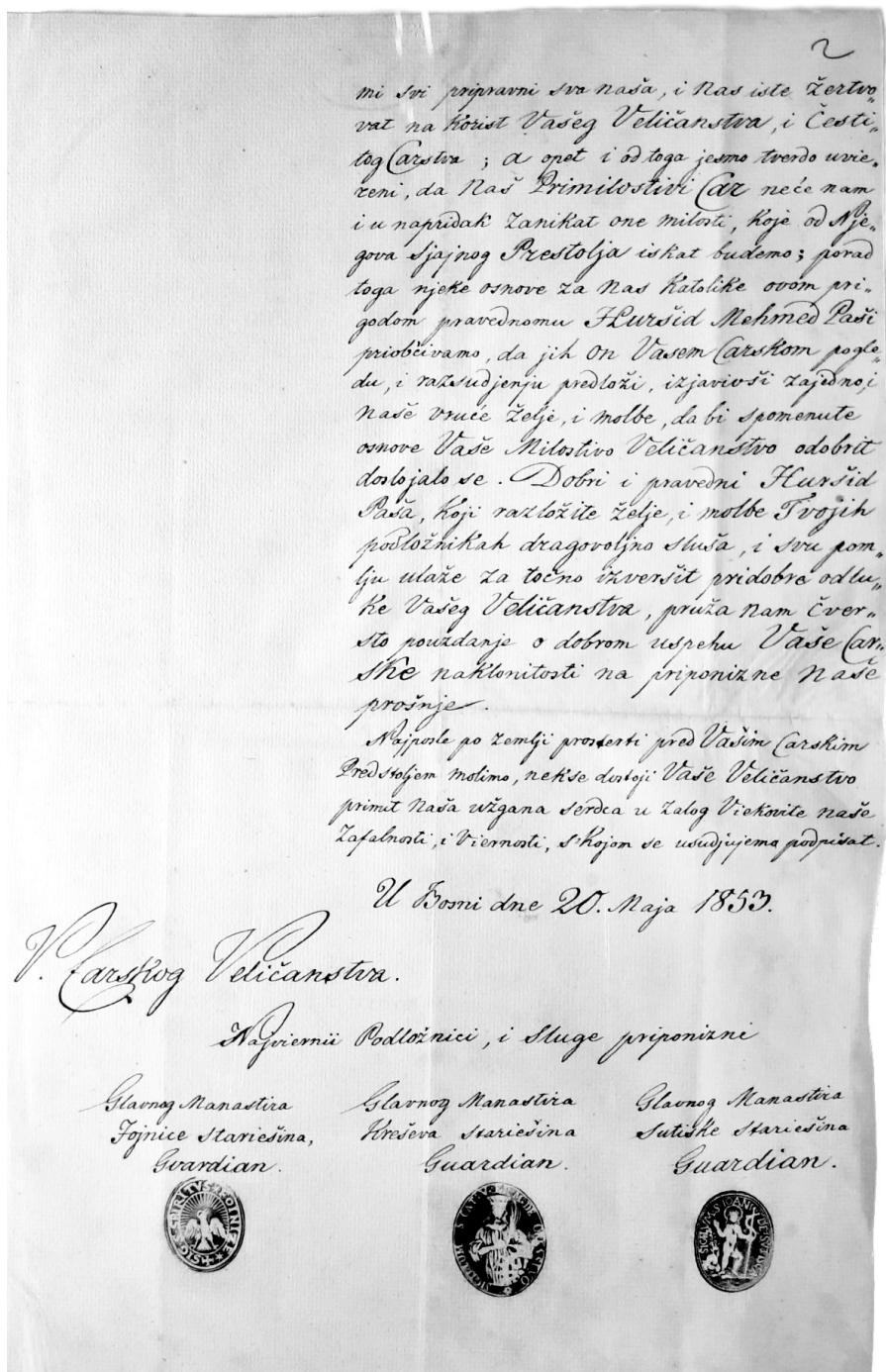
4 jednog

jednog časa kod Tobe neplodno bilo, nego si uka-
 zio Svoje Slavno Carstvo nebrojenim Hramim
 i Crkvami bez razlike jezika, i vjeroispovie-
 danja, u kojim svaki narod po svojim običa-
 jim, i zakonim Božu se klanja i moli za
 dugo zdravlje, i sretno Vladaње Svoj Čestitog
 Cara.

Krasno je bilo viditi, kad s početkom mjeseca
 Maja t. g. stize u Bosnu devet Sjajnih Gor-
 manah Vašeg Velicanstva, u kojim se do-
 pušća, da se načinja devet Crkvi za Plato,
 like najvinije podložnike Vašeg Velicanstva.
 Narod katolički ovo razumivši sa sultani od
 dragosti obližen, svud po Bosni blagodari Bo-
 žu, koji ma darova tako milostiva, i pravedna
 Cara. A mi sveštenici Katolički udijeli-
 štimosmo se iz poviestice, daje ovo oni očajstveni
 mjesec Majus, u kome po Božjem hotienju
 dne 25. upisah svojom rukom Fatih
 Mehmed Han svoj Katti Humu-
 jun, i u njemu sa primlogim poveljama obda-
 nih sve Crkve, i Osobe Katoličke u Bosni: sje-
 timosmo, i rekosmo: Car Abdul Me-
 džid jest drugi Mehmed Han, jer što
 Ovi katolicim u Bosni pokloni, pak poslim
 njega u različitim vremenim, i okolostanjin
 jest jim odurao, to Abdul Medžid po-
 vraćati Lapsće.

Iz dovad navedenih istinah, budi
 uviereno Vaše Carško Velicanstvo, da mi
 Katolici sa najveću sreću doživimo Lvati se
 podložnici Vašeg Velicanstva, niti imamo
 drugog načina da ukazat Našu vjernost,
 kćernost, i zafalnost prema Vašem Car-
 škom Prestolju, nego samo ovo, dasmo

mi

Prilog 2: Pismo zahvalnosti upućeno od strane tri upravitelja samostana u Bosni u vezi s dodjelom vjerskih sloboda

Zaključak

Ovaj rad razotkriva složenu dinamiku vjerskih sloboda u Bosni tokom osmanskog razdoblja, s posebnim naglaskom na promjene u politici izgradnje crkava. Analiza dvaju dokumenata iz 1853. godine pruža neprocjenjiv uvid u preokret koji je nastupio za vrijeme vladavine sultana Abdul Medžida. Iako je Ahdnama sultana Mehmeda Fatiha 1463. godine postavila temelje za vjersku toleranciju, stoljeća koja su uslijedila donijela su periodična ograničenja, među kojima je bila i zabrana izgradnje crkava. Vladavina sultana Abdul Medžida predstavlja ključni prijelomni trenutak. Njegova odluka da ponovno odobri izgradnju crkava, zabilježena u pismu zahvalnosti gvardijana, nije samo administrativni čin, već i snažan simbol obnove vjerske tolerancije. Gvardijani su to prepoznali, nazivajući ga “drugim Mehmed hanom”, čime su istaknuli duboku zahvalnost i značaj njegove odluke.

Analiza bujuruldiije Huršid-paše i pisma zahvalnosti gvardijana otkriva složenost osmanskih administrativnih procedura. Bujuruldija, kao privremeno odobrenje, pokazuje kako je službeni ferman bio ključan za konačno odobrenje. Ovi dokumenti su vrijedan primarni izvor za razumijevanje odnosa između države i vjerskih zajednica, te za istraživanje historije Bosne i Hercegovine u osmanskom kontekstu. Ovo istraživanje naglašava da vjerske slobode nisu statične, već podložne promjenama pod utjecajem političkih i društvenih okolnosti. Vladavina sultana Abdul Medžida predstavlja povratak temeljnim načelima tolerancije, ali u kontekstu modernizacije i reformi Osmanskog Carstva. Ovaj rad doprinosi boljem razumijevanju osmanske vjerske politike i njezinih implikacija na život katoličke zajednice u Bosni, pružajući uvid u složene odnose koji su oblikovali povijest ove regije.

IZVORI I LITERATURA

Arhivska građa

Neobjavljeni izvori

Bujuruldija bosanskog valije Huršid-paše iz 1853. godine, Franjevački muzej i galerija u Gorici-Livno.

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA) HR, 99/4860, Faksimil pisma, 20. maj 1853.

Objavljeni izvori

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H.4689.6.

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 3989.2.

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.HR. 96.4689.8.1

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 3989.20.

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 1237.

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.HR. 96.4689.1.1.

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 4689.8; İ.H.4689.10.

T.C. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), İstanbul, İ.H. 4689.13.

Knjige

Cornell H. Fleischer, Historian Mustafa Âli, An Ottoman Intellectual and Bureaucrat, Prijevod na turski: Ayla Ortaç, İstanbul, 1996.

Durđev, Filipović i dr. *Kanuni i Kanun-name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak*, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1957.

Frazee, Charles A, *Catholics and sultans: The church and the Ottoman Empire, 1453-1923*; London: New York : Cambridge University Press, (1983).

Halil İnalcık, "The Status of the Greek Orthodox Patriarch under the Ottomans", *Essays in Ottoman History*, İstanbul (1998).

Ibn'ul-Humam, Kemaluddin (1970) *Šerh Feth'l-Kadir*, Kairo: Masfa El-Babi El-Halebi.

Kursar, Vjeran Franjevc i katoličanstvo u Osmanskoj Bosni i Turskoj Hrvatskoj u predmodernu doba (15-18. stoljeće), Zagreb: Matica hrvatska, (2015).

Zafer Gölen, *Bosna Hersek'te Tanzimat'ın Uygulanması*, (Doktorska teza), Samsun 1996.

DECREE FOR THE RENOVATION OF THE CHURCH IN GORICA NEAR LIVNO IN 1853 AND A LETTER OF GRATITUDE TO THE SULTAN FROM THREE GUARDIANS OF THE MONASTERIES IN BOSNIA

Summary

The original sources from 1853, preserved in the form of two valuable historical documents, shed light on the complex dynamics of obtaining permits for the construction of churches in Bosnia under Ottoman rule. These documents not only provide insight into the intricate administrative procedures but also reveal the relationships between local authorities, religious communities, and the central Ottoman administration. The first document, provided by the administration of the Franciscan Museum and Gallery in Gorica-Livno, is a *bujuruldija*—a decree issued by the Bosnian governor Hurşid Pasha. Issued on February 28, 1853, the *bujuruldija* served as a temporary approval for the construction of a church, emphasizing the need for an official *firman*, an imperial decree from the Sultan. The second document, a letter discovered by the author of this paper during a visit to the State Archives in Ankara on October 7, 2022, was displayed in the archive's museum exhibit. Dated May 20, 1853, this letter conveys the gratitude of the guardians of the Franciscan monasteries in Fojnica, Kreševo, and Kraljeva Sutjeska to Sultan Abdülmecid for issuing imperial *firmans* that approved the construction of churches.

Keywords: *Fojnica, Kreševo, Kraljeva Sutjeska, Hurşid Pasha, Abdülmecid, Sultan, Gorica, Livno, church, guardian, firman, bujuruldija.*